

Javaslatok a szakképzési intézkedésekre

AZ ELEGY OSZB szak- és felnőttképzési munkacsoportjának ajánlása

Munkacsoportvezető: Juhász Ágnes

Lezárva: 2022. március 24.

A jelenlegi helyzet

A középfokú oktatásba belépők mintegy *kétharmada szakképzésben vesz részt*. Többségük érettségít adó öt éves képzésben, a többiek minimális közismeretet adó 3 éves „szakmunkásképzésben” (hivatalos neve szakképző iskola), és keveseknek újra lehetővé vált a négyéves szakképző iskolai képzés. A szakképzésben - különösen a szakképző iskolában - a gimnáziumokénál jóval magasabb a hátrányos helyzetű, SNI és BTMN tanulók aránya.

A *14 éves kori kényszerű választás* az iskolatípusok és a szakmák, vagy legalábbis az ágazatok között - amely választásra az általános iskola egyáltalán nem készít fel – jelentős szelektációs tényező, és nagymértékben meghatározza a későbbi életesélyeket.

A szakképzésben is *megjelennek mindazok a problémák, amelyek a közoktatás egészében*: a modern, a kor követelményeit figyelembe vevő pedagógiai szemlélet és gyakorlat hiányától kezdve a pedagógusok és intézmények autonómiájának hiányán át a tanárok, segítő szakemberek hiányáig.

A rendszerváltás óta a szakképzés *számos rendszerszintű változtatáson* ment át, amelyek hol a szakképzés azonnali munkába állásra felkészítő, hol általános fejlesztő funkcióját helyezték előtérbe.

A képzési célok, tartalom és hossz mellett gyakran változott *a fenntartói és intézményszerkezet* is. Bár 2000 óta konszenzus van abban, hogy egy adott földrajzi terület szakképző intézményei között valamilyen szervezeti összekapcsolódásra van szükség, ennek megvalósítására is különféle próbálkozások voltak. Jelenleg az állami szakképző intézmények többsége minimális – bár a tankerületi iskolákénál nagyobb – önállóság mellett a szakképzési centrumokhoz tartozik, melyek fenntartója az ITM, illetve az Agrárminisztérium; a többcélú iskolák egy része megmaradt a tankerületeknél. A gyakorlati képzésbe folyamatosan igyekeznek bevonni a gazdasági szereplőket, kevés sikerrel; a reform óta erre újfajta, a vállalkozások, szakmai szereplők és iskolák közötti együttműködést lehetővé tevő megoldásként megjelent a *képzőközpontok* lehetősége.

A legutóbbi, *2020-as, a Szakképzés 4.0 stratégián alapuló reform*, elsősorban a gazdaság modern szemléletű szereplőinek követeléseire reagálva, számos *előremutató elemet* vezetett be. Ilyen elemként kell értékelnünk a technikum preferálását a hároméves szakképzéssel szemben, a szakirányú felsőoktatási továbbtanulás megkönnyítésével; a szakmáktól és iskolatípustól független, de a tanulási eredménytől függő anyagi ösztönzést; újfajta képzéstípusok – orientációs évfolyam, okleveles technikus képzés, lemorzsolódóknak mentőövként szolgáló műhelyiskola – megjelenését; a szakképzés 18 éves kor alatti elhagyásának megtiltását azoknak, akik nem rendelkeznek legalább részszakképesítéssel; a specializáció későbbi kezdetét és a váltás elvi lehetőségét az egységes ágazati alapozás visszatértével; a központi program megszűnésével a helyi és szakmai sajátosságok figyelembevételének lehetőségét; a korszerű elemek megjelenését a vizsgáztatásban; a gazdasági szereplők bevonását a szakmai tartalom meghatározásába és a képzőközpontokon keresztül a szakmai oktatásba.

Bár a reformok a korábbiakhoz képest valamivel nagyobb rugalmasságot biztosítanak, és az anyagi érdekltség csökkentheti a lemorzsolódást, *a 14 éves kori döntés meghatározó szerepe továbbra is megmaradt*, egyes esetekben még erősödött is. A *szakmunkásképzésben* meghatározó maradt a minimális közismeret adó, az általános iskolából hozott készség hiányok pótlására, a szakmafeletti

kompetenciák kialakítására képtelen hároméves képzés, és *visszalépés történt* az SNI tanulók szakképzésében.

A gyakorlatban az elvileg helyes intézkedések többsége sem tud működni, mivel a változásokat a megfelelő feltételek biztosítása, az érintettek érdeklteté tetele, támogatása, és konzisztens jogi szabályozás nélkül, túlságosan gyors ütemben vezették be.

Célkitűzések

A tanulók legalább 12 éven keresztül vegyenek részt a közoktatásban, és azt minél kevesebben hagyják el végzettség nélkül. A végzettség a korszerű szakmai kompetenciákon túl biztosítsa számukra a megfelelő szintű alapkészségeket, és azokat a szakmafeletti készségeket, amelyek képessé teszik őket az alkalmazkodásra a változó világhoz, amelyekre szükségünk van a társadalmi együttéléshez, magánéleti jólléthez, valamint képessé teszik őket a felsőfokú vagy szakmai továbbtanulásra, kompetenciafejlesztésre.

A szakképzést is magába foglaló közoktatás rendelkezzen *sokszínű képzési kínálattal*, eltérő szervezési megoldásokkal, tegye lehetővé az *egyéni tanulási utakat* mind a középfokú oktatásban való részvétel, mind a teljes életút során, és kínáljon egy adott képzésben résztvevők számára is *sokszínű kompetenciafejlesztési lehetőségeket*. Tegye képessé a résztvevőket a *lehetőségek közötti választásra*.

Már a kormányzás első szakaszában lépéseket kell tenni ezen célok elérése érdekében. A szükséges változtatásokat azonban úgy kell megvalósítani, hogy *a lehető legkevesebb kényszernek és kívülről jövő gyors változtatásnak tegyék ki az érintetteket*. A jól meghatározott célokat a rendszer egységes átszabása helyett a létező jó megoldások támogatásával, az innováció bátorításával, a bevonással és a feltételt-teremtéssel és fokozatosan kell elérni, haladéktalanul kiiktatva a vállalhatatlan elemeket.

A célkitűzéseket szolgáló intézkedések

Hosszabb távon az iskolaszervezetet úgy kell átalakítani, hogy *a szakképzés később váljon el az általános célú képzéstől*. Ezzel párhuzamosan gondoskodni kell arról, hogy a szakképzésbe lépést megfelelő *pályaorientációs felkészítés* előzze meg. Az általános célú képzés során lehetőséget kell biztosítani az akadémiai jellegű tudáson túl a technikai, manuális készségek használatára, a szakmai jellegű tevékenységek kipróbálására is.

Az átalakításig terjedő időszakban az első két cél érdekében a következő intézkedéseket javasoljuk:

1. Általánossá kell tenni a *legalább 4 éves szakképzést*. Ezt azonban nem egy új, kötelező négyéves szakképző iskolai tanterv bevezetésével kell megvalósítani. Ehelyett meg kell adni a *választás lehetőségét* a ma is létező megoldások (orientációs évfolyam, szakmaszerzés utáni érettségiszerzés, második szakma), illetve a korábban általános, közismeretet és szakmát együtt adó képzés között.
2. A négyéves képzés a *18 éves kori tankötelezettség* bevezetésének is feltétele. Azonban ennek általánossá válása előtt, *már a következő tanévtől is biztosítani lehet*, hogy 18 éves kor előtt ne lehessen végzettség nélkül elhagyni a szakképzést. Ehhez a jelenlegi törvényi szabályozás módosításával állami kötelezettséggé kell tenni a képzésben maradás biztosítását.
3. Az iskolai eredményesség ellenőrzésére a szakmai KKK-k mellett bizonyos *közismereti kimeneti sztenderdek* is meghatározandók. Ki kell dolgozni az ezek értékelésére szolgáló, választható módszereket (pl. portfólió). Semmiképpen nem javasoljuk, *kontraproduktívnak tartjuk a szakmai vizsga mellett egy újabb, hagyományos értelemben vett vizsga tartását*.
4. A minőségi oktatás és a lemorzsolódás csökkentése érdekében *a szakképzésben is meg kell hozni mindazokat az intézkedéseket, amelyeket a közoktatás minőségének javítására*

szükségesnek mondtunk. Kiemeljük ezek közül a *tanulásszervezési és tartalmi sokszínűség* lehetőségét, amelyre a szakképzésben a tanulók sokfélesége mellett a szakmák sokfélesége, a gyorsan változó technológia miatt is szükség van, illetve az *oktatók, vezetők képessé tételét, szemléletformálását, szakmai támogatását, a különféle szereplők együttműködésének* ösztönzését.

5. A jelenlegi *ösztöndíj- és tanulói munkabér rendszer* valós ösztönzőt jelent a bennmaradásra és a teljesítményre. Megfelelően súlyoz a szakképzésen belül, azonban mértéke olyanokat is a szakképzés választására ösztönöz, akiknek gimnáziumban lenne a helyük. Ezért javasoljuk legalább *a szociális ösztöndíj kiterjesztését a gimnáziumokra*. A fenntarthatóság és a szakmai céloknak megfelelő ösztönzés biztosítására a rendszer felülvizsgálata szükséges.
6. *A lemorzsolódás megakadályozását segítheti* az orientációs évfolyamba való évközi belépés lehetősége, az orientációs évfolyamok és műhelyiskolák számára erős pedagógiai szakmai támogatás biztosítása, valamint az SNI/BTMN tanulókat segítő szabályozás, szakmai háttér.
7. A szakképzésben alapvetően befolyásolja a lemorzsolódást a *választott szakmával való elégedettség*. Ennek hiánya még a képzésben maradás esetén is sikertelenséghez vezet. A tudatos szakmaválasztásban segíthet a megfelelően megtervezett és kivitelezett *orientációs évfolyam*, illetve az általános iskolások *pályaorientációs* felkészítése.
8. A szakképzés minden formájának *zsákutcamentesnek* kell lenni. Ennek érdekében már a 2022/23-as tanévtől lehetővé kell tenni, hogy a szakmai vizsga után nappali képzésben lehessen rövidített időben *érettségit szerezni* (jelenleg ez csak esti, levelező képzésben lehetséges). A következő évtől lehetőséget kell adni *a technikus végzettség* rövidített idejű megszerzésére is.
9. Azok számára, akik nem kívánnak technikusvizsgát tenni, *lehetőséget kell adni az iskola elhagyására a 12. évfolyam után*, teljesértékű érettségi letételével. (A jelenlegi rendszerben 12.-ben csak három tárgyból lehet érettségit tenni.) 13.-ban lehetővé kell tenni *a szakmai vizsga helyett* megfelelő érettségi tárgy választását.
10. A szakirányú *felsőoktatási továbbtanulást* segítő jelenlegi szabályozást meg kell tartani. Emellett lehetővé kell tenni a *továbbtanulást* a képzés szakirányától eltérő irányokban is. Ennek érdekében lehetővé kell tenni a közép- és emelt szintű vizsgát *a felvételhez szükséges érettségi tárgyból*, és biztosítani az erre való felkészülést. A más iskolában vagy a centrum, a térségi társulás, felsőoktatási intézmény szervezésében való *tantárgyi és vizsgafelkészítésekre* járjon normatív támogatás.
11. A képzés során biztosítani kell a *szakmaváltás, ágazatváltás, iskolatípus-váltás* lehetőségét, beleértve a gimnázium és a szakképzés közötti mindkét irányú átmenetet. Ahhoz, hogy az iskola is érdekelt legyen a váltásban, fontos a normatív finanszírozás, amely magába foglalja a szakmaváltók hiányzó ismeretei pótlásának finanszírozását is.
12. Törekedni kell olyan rendszer kialakítására, amely lehetővé teszi *az iskolában nem megszerezhető kompetenciák más iskolában, képzőhelyen való megszerzését*. A gimnáziumi tanulók szerezhessenek így szakmai ismereteket, illetve a szakképzésben tanulók akadémiai ismereteket.
13. A rugalmas tanulási utak és az *iskola-munka átmenet* segítésére a Centrumokban *karrierirodákat* szükséges működtetni.
14. A szakképzésben a *folymatszabályozás helyett a kimenetszabályozás* kell, hogy irányadó legyen. Lehetővé kell tenni a szakmához jutást bármilyen végzettséggel és életkorban, az előzetes tudás figyelembevételével, a tudás elérési útjának előírása nélkül.
15. Lépéseket kell tenni az *SNI/BTMN tanulók* helyzetének javítására, szakképzési lehetőségeinek biztosítására. Ehhez egyrészt az SNI tanulók szakiskoláinak vissza kell kerülniük a szakképzés

intézményi, finanszírozási, tanulótámogatási rendszerébe, másrészt biztosítani kell az integrált képzés feltételeit (l. külön anyagunkat).

16. Biztosítani kell a tanulók megfelelő minőségű szakmai képzését és *munkahelyi tapasztalatszerzését* (utóbbira uniós indikátor is kötelez bennünket). Ebben támaszkodni érdemes *az ágazati és vállalati képzőközpontok kialakulóban* lévő rendszerére. Tájékoztatással, státusszal és *külső támogatással* kell biztosítani a centrumok, az iskolák és a központok együttműködését és felelősségvállalását.

További szervezeti, szabályozási intézkedések - a harmadik célkitűzés figyelembevételével:

17. *Vissza kell helyezni a szakképzést a közoktatás rendszerébe.* Ennek megfelelően kell megváltoztatni a jelenlegi jogszabályi, tervezési, foglalkoztatási, szolgáltatási és irányítási rendszert, a szakképzési sajátosságok messzemenő figyelembevételével. *(Bővebben lásd a pedagógusfoglalkoztatási és intézményi munkacsoport anyagában.)*
18. A szakképzésre vonatkozó speciális finanszírozási, tanulótámogatási szabályoknak *minden szakképzést végző intézményre* vonatkozniuk kell, beleértve a most abból kimaradt szakgimnáziumi területeket, SNI szakiskolákat, vegyes képzési célú intézményeket.
19. Eltérést jelent a közoktatástól, hogy a valós szakmaválasztási és -váltási lehetőségek biztosítása és a minőségi gyakorlati oktatás érdekében *a szakképzéstervezés-szervezés földrajzi területe nem mehet egy meghatározott méret alá* (konszenzus van abban, hogy ez nagyjából a tömegközlekedéssel egy óra alatt elérhető iskolát jelenti), és hogy a területi koordináció mellett *biztosítani kell az ágazati koordinációt is.* A *fenntartási rendszerre* többféle megoldás elképzelhető: a fenntartó lehet a közoktatási intézményfenntartók társulása, a megyei/fővárosi/megyei jogú városi önkormányzatok vagy az oktatási minisztérium.
20. Ennek megfelelően a *szakképzési centrumok rendszerét* feltétlenül megtartandónak tartjuk, az iskoláknak adott önállóság biztosításával. (Az általuk összefogott terület a későbbiekben módosítható, részben a jelenlegi logikátlanságok kiküszöbölésére, részben a területükön lévő iskolafenntartó központokkal való jobb átfedés biztosítására.) A Centrum a fenntartói és koordinációs feladatok ellátása mellett szolgáltatásokat nyújt az iskolák számára – beleértve a központi tanműhelyek működtetését, a szakmai, technikai, adminisztratív támogatást – , azonban ezek igénybevétele az iskolák számára nem kötelező. A Centrumokat érdekeltté kell tenni a területen működő, *nem centrumhoz tartozó szakképző és egyéb közoktatási intézményekkel való együttműködésben*, a szakképzés és pályaeorientáció terén történő szolgáltatásban, az iskolák és a gazdasági szereplők közötti együttműködés segítségével. Az iskolafenntartási társulások és a Centrumok együttműködésével kialakítandó egy *területi egyeztetési, tervezési rendszer.*
21. A *társadalmasításnak* a szakképzésben mind helyi, mind országos szinten ki kell terjednie a *gazdasági szereplők bevonására.* Megtartani, és további ágazatokra is kiterjeszteni szükséges az *Ágazati Készségtanácsok* rendszerét és a szakmai tartalom meghatározásában kifejtett szerepét. Az Országos Oktatáspolitikai Tanács létrejöttéig a Szakképzési Innovációs Tanács a szükséges összetételbeli változtatásokkal továbbra is működtetendő. Minden intézkedést az érintettekkel való konzultáció kell, hogy megelőzzön.

Háttéranyagok:

[Szakképzés 4.0](#)

[A Tanács ajánlása \(2020. november 24.\) a fenntartható versenyképességet, a társadalmi méltányosságot és a rezilienciát célzó szakképzésről](#)

[SNI/BTMN tanulók a szakképzésben](#)

A munkacsoport részletes [javaslatai](#)